

Geopolitika dnes

- Po 2. svetovej vojne sa geopolitika rozvíjala po piatich hlavných líniách:
 1. Autori a teórie nadväzujúce priamo na odkaz geopolitiky, a to aj z hľadiska metodológie, niekedy dokonca ideou Heartlandu
 - **A. G. Dugin:** Základy geopolitiky – poskytuje najkomplexnejší pohľad na súčasnú ruskú geopolitiku
 - Sympatie nielen ku geografickému determinizmu, ale aj k sociálnemu darwinizmu
 2. Riadi súčasný svet znamená hľadanie a dotváranie výhodnej rovnováhy
 - súčasné geopolitické myslenie v USA: **Z. Brzezinski:** Veľká šachovnica – rozvíja svoju víziu o udržaní hegemonie USA v 21. storočí
 - rozlíšil 2 geopolitické typy štátov – aktívnych hráčov a pasívne ohniská: *a. geostrategický hráč* – štáty ktoré majú kapacity a vôľu použiť silu a vplyv za svojimi hranicami – hlavnými hráčmi na eurázijskom kontinente sú Francúzsko, Nemecko, Rusko, Čína a India.
 - b. geopolitické ohnisko* – štáty ktoré majú citlivé umiestnenie, sú zraniteľné – sem patria Ukrajina, Azerbajdžan, Južná Kórea, Turecko a Irán
 3. Zachovanie hlavných teoreticko-metodologických princípov, avšak zároveň odmietnutie bipolárneho videnia deby moci je spojené s pluralitnou vetvou geopolitiky
 - **S. Cohen:** Geografia a politika v rozdelenom svete
 - koncepcia geostrategických a geopolitických oblastí sveta
 - Cohen rozlíšil 2 hlavné geostrategické regióny: - námorný svet – závislý na obchode
 - eurázijský kontinentálny svet
 4. Doplňenie tretieho rozmeru priestoru – heslo doby: vzdušná moc
 - **G. Douhet:** Nadvláda vo vzduchu a Vyhliadky budúcej vojny
 - **A. de Seversky** – vychádzal z predstavy, že bude kontrolovaný široký vzdušný oceán okolo sveta, alebo nebude kontrolované nič
 5. Environmentálna teória politického chovania
 - táto problematika v 60-ich rokoch vyrástla zásluhou **H. a M. Sproutových**
 - jedná sa o viacfaktorový determinizmus: zahraničná politika je študovaná ako závislá premena vo vzťahu ku geografii, demografii, k technologickému rozvoju

Geopolitika ako prvá na teoretickej úrovni upozornila na priestorový rozmer medzinárodnej politiky a na jej globálny charakter.

Geopolitické riziká dnešnej doby

Hoci sa čínski predstavitelia domnievajú, že ropný vrchol nastane až okolo roku 2012, v súčasnosti je ich správanie sa poznamenané prakticky horúčkovitými nákupmi veľkých ropných spoločností po celom svete, vrátane USA. Tu však predovšetkým z politicko-strategických dôvodov neuspeli ani s o jednu miliardu dolárov vyššou ponukou na kúpu americkej spoločnosti UNOCAL. Vďaka prebytku obchodnej bilancie a ponúkaniu viac ako trhových cien sú však úspešnejší pri nákupoch ropných aktív v ostatných častiach sveta. Ide predovšetkým o Rusko, podobne to platí o Iráne, ale napríklad i o Venezuele. Čína so svojou nedostatočnou zásobou prírodných zdrojov sa dnes stáva rozhodujúcim hráčom nielen na trhu s ropou, ale aj s ďalšími komoditami.

Súboj o energetické zdroje sa stáva najväčším rizikovým impulzom na medzinárodnopolitickej scéne. Dnes už niet pochýb, že stál a stojí za všetkým, čo sa už roky odohráva v Iraku. Platí to nielen o americkej agresii, ale aj o postojoch Ruska a Číny k nej. Rovnako ako Američania, aj Rusi a Číňania hodnotia vývoj v Iraku a pozíciu USA v tejto krajine predovšetkým z hľadiska dosahu na kontrolu zdrojov ropy.

V tejto súvislosti predstavujú náznaky ďalšej možnej agresie v regióne zo strany Bushovej administratívy ďalšie možné geopolitické energetické riziko. Po posledných vyjadreniach a akosi letnom tichu je – zdá sa – aspoň na čas zažehnané, ale skôr odborníci na medzinárodnú politiku by vedeli povedať, na aký. Ide o verbálne útoky USA na súčasné iránske vedenie. V tomto spore síce môže ísť o istú formu podpory Iránu niektorým moslimským extrémistickým skupinám a môže ísť aj o strach zo vzniku novej moslimskej jadrovej mocnosti. V súvislosti s ropou však treba mať na mysli fakt, že každý deň prepravujú tankery Hormúzskeho prielivu medzi Saudskou Arábiou a Iránom vyše 15 miliónov barelov ropy. A Irán už vyhlásil, že v prípade, že sa stane terčom vojenskej agresie, potopí každé plavidlo v tejto oblasti. Okrem toho, že by išlo o rozsiahlu ekologickú katastrofu s nepredvídateľnými následkami, možno celkom presne predvídať, čo by to spravilo na trhu s ropou.

Zahrávanie sa s katastrofou

Podľa viacerých analytikov problém nie je len v klesajúcom objeme novoobjavenej ropy, ale predovšetkým v klesajúcej produkcii starších ropných polí. Tá sa ročne znižuje o približne päť percent, čo znamená pokles dennej produkcie o asi štyri milióny barelov. Nahradiť tento objem a súčasne pokryť narastajúci dopyt, ktorý predstavuje 1,8 percenta spotreby – teda dva milióny barelov denne – z nových ložísk sa ukazuje ako vážny problém.

Pritom spotreba predstavuje rovnako vážne riziko a v podstate žiadne doterajšie aspoň proklamované opatrenia či ich návrhy ju nedokážu čo i len korigovať. Každodenná spotreba ropy rastie nepretržite a ani s nastávajúcim ropným vrcholom sa nezmenšuje. Podľa oficiálnych štatistík v období od roku 1950 do 2005 spotreba ropy vzrástla osemnásobne na 85 miliónov barelov denne. Ani dnes nenasvedčuje nič tomu, že by sa tento trend mal zmeniť, a to sme každý deň konfrontovaní s informáciami o rekordných cenách ropy, resp. produktov, ktoré sa z nej vyrábajú, predovšetkým pohonných hmôt.

Naša spoločnosť sa ešte stála nachádza v stave kolektívneho ignorovania, respektíve popierania existencie ropného vrcholu. Je to správanie, ktoré je bezprecedentné v histórii ľudstva tak z pohľadu rozsahu problému, ako i jeho dosahov. Je nevyhnutné okamžite si túto situáciu priznať a reálne uvedomiť. Nie preto, aby mal niekto pocit víťazstva. Je evidentné, že prechod na iné energetické zdroje v takom rozsahu, v akom dnes využívame ropu, si vyžaduje dnes nepredstaviteľné investície a množstvo času. Ak budeme naďalej otáľať, ak sa budeme tváriť, že sa zatiaľ nič vážne nedeje, ak to budeme odkladať na poslednú chvíľu, môžeme zapríčiniť taký hospodársky kolaps, aký si ľudstvo nielen že nepamätá (a dnes ani nevie predstaviť), ale na aký nikdy nezabudne.

Autor je fyzik, účastník Climate Network Europe, participoval na niekoľkých medzinárodných rokovaníach za účasti politikov pod záštitou OSN

Generáli spomínajú a Stredná Ázia sa vzdáva od Moskvy

Peter Stupavský, Taškent

Bývalý minister obrany Ruskej federácie armádny generál Igor Rodionov na vedeckej konferencii v Moskve 25. decembra 1996 vyhlásil tak, aby to každý počul, že prakticky všetci susedia Ruska za hranicami SNŠ predstavujú vojenskú hrozbu pre Rusko.

Podľa Rodionova „Všetci rozširujú sféru svojho vplyvu a pritom sa usilujú znížiť význam členov Spoločenstva nezávislých štátov na riešení kľúčových a regionálnych otázok“. Dnes je generál Igor Rodionov poslancom Štátnej dumy a iniciátorom otvoreného listu prezidentovi Vladimirovi Putinovi nazvaného Kto sa zodpovie za rozpad, ktorý nedávno zverejnil informačno-politický portál Sovietskaja Rossija.

Geopolitický výkričník a otáznik

Neobyčajne ostrý dokument podpísalo spolu s Rodionovom dvadsať sovietsko/ruských generálov a admirálov. V liste sa okrem iného uvádza: „Vaša zahraničná politika je v podstate pokračovaním kriminálnej politiky tzv. nového myslenia Gorbačova – dobrého Nemca, politiky poklonkovania Západu. Politiky Jelcina - Čubajsa, politiky rozbitia krajiny a výpredaja jej bohatstva. Neprekvapí nás, ak Vás zajtra označia za dobrého Američana, Európana alebo NATOvca. Ved' práve pri Vašej podpore USA sa objavili vojenské základne USA v Uzbekistane, Tadžikistane, Kirgizsku a možno aj v Kazachstane. Tieto základne nie sú určené na likvidáciu bin Ládina, ale sú určené na útok proti záujmom Ruska. Verte nám, my nie sme politickí diletanti. V politike sme už desiatky rokov...“

Z listu okrem iných tém (napríklad ekonomiky, ktorá má na ruský vidiek fatálny vplyv), trčí geopolitický výkričník alebo skôr otáznik. Stratilo Rusko svoj vplyv v postsovietskej Strednej Ázii? Podľa generálov si Moskva obetovaním Strednej Ázie podrezala pod sebou konár. Tak ako v doterajšej modernej histórii Rusko prijíma len reaktívne kroky. Najskôr sa nadýchne, zatají dych a sleduje to, čo robí Washington, a potom rozmýšľa nad protiopatreniami. Kremľ tvrdí, že robí premyslenú a perspektívnu politiku. Nehľadiac na takúto diskusiu v Rusku, faktom je, že v spomenutých krajinách Strednej Ázie je čoraz viac amerických boys v maskáčoch, z čoho majú maximálnu radosť nielen miestne politické elity, ktoré si tak predlžujú svoju nedemokratickú agóniu, ale najmä miestne prostitútky.

Jastrabi majú výhrady

Ruská elita sa rozčesla a nevie, ako zareagovať (či vôbec reagovať) na hmatateľné geopolitické zmeny v Strednej Ázii – v regióne, ktorý Moskva od 19. storočia nazýva „mäkkým podbruším Ruska“. Ako vidno, „dočasná“ (teda trvalá) dislokácia amerických vojenských síl v regióne vyprovokovala silnú kritiku zahraničnej politiky prezidenta Putina. Ten zatiaľ nereaguje a zdá sa, že ani nepripravuje nijaké zmeny. Nakoniec jeho slová: „My veľmi dobre vieme, čo robíme... Sú to premyslené kroky, ktoré smerujú do budúcnosti...“ hovoria za všetko.

Možno je to ústne dláždenie cesty Ruska bližšie k NATO alebo priamo do aliancie. Lenže okrem V. Putina sú v Rusku nielen bývalí generáli, ale aj súčasní „jastrabi“ v zbrojárskom komplexe alebo s generálskymi výložkami. Riaditeľ Federálnej pohraničnej služby Ruskej federácie K. Tockij nedávno pre médiá sumarizoval situáciu s neprekonateľnou vojenskou prostotou: „Musia sa vrátiť domov. My nemôžeme súhlasiť s trvalou prítomnosťou USA tu (teda v Strednej Ázii)“. Podobne sa vyjadruje aj pomerne liberálny komunista, predseda Štátnej dumy Gennadij Seleznev, ktorý má v krvi zafixované, že Stredná Ázia, ak priamo nepatrí Rusku, tak je minimálne sférou jeho záujmov. Seleznev hovorí: „Neprivítame vytvorenie vojenských základní USA v Strednej Ázii“.

Miestne elity cítia šancu

Nik nepochybuje o tom, že Spojené štáty ostanú vojensky v Strednej Ázii natrvalo. Napokon, prečo by mali odchádzať? Rusko, resp. jeho záujmy sa v tomto regióne silne oslabili. Ekonomicky táto krajina nedokáže bývalým sovietskym republikám pomôcť. Na paradigme zlyhania je integračný pokus pod názvom Spoločenstvo nezávislých štátov. Čaká ho zrejme smutný osud. Navyše totálne skorumpované komunistické elity, ktoré sa chopili moci v krajinách Strednej Ázie po sublimácii ZSSR, teraz cítia šancu, že si na americkej vlne predĺžia svoju existenciu.

Prezident Uzbekistanu Islam Karimov nezaváhal ani na minútu. Už 27. januára 2002 si pomocou demokratického inštrumentu – referenda – dal predĺžiť svoje prezidentovanie o dva roky. O skorumpovanosti prezidenta Kazachstanu Nursultana Nazarbajeva sa už napísali tisíce strán a prezidentovi Turkmenistanu Saparmuradovi Nijazovovi môže konkurovať len vodca KIEDR. Washington zatiaľ takticky mlčí, ale pred voľbami bude musieť George Bush veľa vecí vysvetliť. Aj to, prečo sa v moslimskej Strednej Ázii oprel o nomenklatúrne kádre sovietskej komunistickej strany, ktoré likvidovali a likvidujú svoju politickú opozíciu sovietskymi metódami.

V Moskve vládne nervozita

Nervozita časti elít v Moskve je pochopiteľná. V Strednej Ázii, ktorú sovietska moc vytiahla z hlbokého feudalizmu, sa ešte stále nachádza množstvo tajných vojenských objektov, ktoré boli súčasťou sovietskej vojenskej moci. V Sary Šagansku, teda v stepiach Kazachstanu, je funkčný raketový polygón a rádiolokačná stanica, ktorá tvorí súčasť systému ruskej raketovej obrany. V Kirgizsku (kde mimochodom prežil časť svojho života Alexander Dubček) je na jazere Issyk-Kul' okrem rekreačných zariadení aj skúšobný polygón rakiet montovaných na ruské atómové ponorky. V Tadžikistane, v Nureku na hrane Pamíra je pracovisko, ktoré kontroluje kozmický priestor. Dokonca sa zvyšuje tlak na Moskvu, aby opustila Bajkonur...

Pre Moskvu, a znie to paradoxne, je lepšie, keď sú v Strednej Ázii pri moci spomenutí postkomunistickí autokrati, ako keby tam bol chaos podobný situácii v dnešnom Afganistane. Nostalgia generálov je jedna vec a poznanie, že v súčasnosti nemožno zmeniť pomer geopolitických síl, druhá. Moskva nielen hodila cez palubu to, čo získala ako dedičstvo, ale súčasní moskovskí geopolitici „zabudli“ na proruskú časť politických elít a inteligencie v Strednej Ázii. Samozrejme, ak s týmto fenoménom Kreml' neráta ako s budúcou rozbuškou. Lenže K. Zatulín, riaditeľ Inštitútu Spoločenstva nezávislých štátov v Moskve, to pri nedávnej televíznej debata na „znormalizovanej“ súkromnej televízii NTV sumarizoval takto: „Dnes Amerika s nikým nebojuje, dnes si Amerika svoje víťazstva kupuje... a my nemáme nič okrem spomienok“.

Kaukazské zrkadlo

Gruzínsky prezident Eduard Ševardnadze naposledy na stretnutí prezidentov krajín Spoločenstva nezávislých štátov v Alma-Ate (28. 2. až 1. 3. 2002) v súvislosti s kritikou účasti Američanov na riešení situácie v Pankiskej doline emocionálne, ale presne definoval aktuálnu situáciu: „Skutočne dnes nie je nikto schopný... a Rusko (Moskva) za ostatné roky toho svetu veľa nedalo.“ Plody práce Borisa Jeľcina a spol. budú ešte dlhé desaťročia tlačiť Rusko k zemi. Samozrejme, pohľad E. Ševardnadzeho má svoje pozadie - Gruzínsko je totiž tranzitným bodom kaspickej ropy (teda perspektívny člen NATO) a má všetky predpoklady stať sa americkým

spojencom aj de facto, o čo sa bývalý šéf gruzínskeho republikového výboru KGB E. Ševarnadze, nehľadiac na obeť, usiluje.

Vzhľadom na historické a ekonomické pupočné prepojenia jeľčinsko-ruské bremeno sa týka aj Strednej Ázie, ktorá však už kráča iným smerom. Tempo chôdze je dynamické. Len aby sovietski komunistickí aparátnici na čele týchto štátov stačili s dychom vyšportovanému Vladimirovi Putinovi. Na druhej strane, kyslíkový deficit „súdrhov prezidentov“ môže Georgeovi Bushovi pomôcť bez straty desiatky riešiť aj túto dilemu demokracie. Lenže duch Ázie zostane rovnaký. Taký, aký bol v minulom alebo predminulom storočí.